

WEB ARŞİVLERİNDEKİ ÇEVİRİM İÇİ GAZETELER: WEB TARİHYAZIMI VE MEDYA ARKEOLOJİSİ ÇALIŞMALARININ ARŞİV YAKLAŞIMI ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Burak ÖZYAL*

Gönderim Tarihi: 12.08.2021 – Kabul Tarihi: 22.09.2021

Özyal, B. (2021). Web arşivlerindeki çevrim içi gazeteler: Web tarihyazımı ve medya arkeolojisi çalışmalarının arşiv yaklaşımı üzerinden bir değerlendirme. *Etkileşim*, 8, 186-208.
doi: 10.32739/etkilesim.2021.4.8.143

Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Öz

Değişen medya ortamında giderek daha fazla içerik dijital olarak üretilip çevrim içi olarak yayımlanırken bu kapsamlı ve karmaşık ortamın nasıl arşivleneceği meselesi birçok disiplin tarafından önemli bir sorun alanı olarak görülmektedir. Bu bağlamda çevrim içi gazetelerin nasıl arşivlendiği konusu da giderek önem kazanmaktadır. Diğer yandan web arşivlerindeki çevrim içi gazetelerin medya özelliklerinin neler olduğunun ortaya konulması bu materyalleri araştırma nesnesi olarak inceleyecek olan tüm alanlar için önem taşımaktadır. İki bölüm olarak tasarlanmış olan bu çalışmada ilk olarak dijital ortamda üretilen ve çevrim içi olarak yayımlanan gazetelerin korunması konusu literatür taraması yapılarak incelenmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde gazetelerin, web arşivleri içerisinde ortaya çıkan yeni formları iki farklı araştırma yaklaşımı üzerinden ele alınmaktadır. Web arşivlerindeki çevrim içi gazetelerin yapısal özellikleri web tarihyazımı çalışmalarının web arşivlerini değerlendirme biçimi üzerinden incelenmektedir. Medya arkeolojisi çalışmaları içerisinde gelişen arşiv yaklaşımı ise teorik çerçeve olarak konumlandırılmaktadır. Web materyallerinin arşivlenmesi meselesini gazetecilik ve medya araştırmaları perspektifinden ele alan bu çalışma bir yandan konuya ilişkin kapsamlı bir alan değerlendirmesi ortaya koymayı hedeflerken diğer yandan konuya ilişkin sonraki çalışmalara katkı sunmayı amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: web arşivlerindeki çevrim içi gazeteler, web içeriklerinin korunması, dijital gazetecilik, medya arkeolojisi, web tarihyazımı.

* Araştırma Görevlisi, Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
burak.ozyal@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8154-3856

ONLINE NEWSPAPERS IN WEB ARCHIVES: AN EVALUATION BASED ON THE ARCHIVE APPROACH OF WEB HISTORIOGRAPHY AND MEDIA ARCHEOLOGY STUDIES

Burak ÖZYAL*

Received: 12.08.2021 - Accepted: 22.09.2021

Özyal, B. (2021). Web arşivlerindeki çevrim içi gazeteler: Web tarihyazımı ve medya arkeolojisi çalışmalarının arşiv yaklaşımı üzerinden bir değerlendirme. *Etkileşim*, 8, 186-208.
doi: 10.32739/etkilesim.2021.4.8.143

This study complies with research and publication ethics.

Abstract

As more content is produced digitally and published online in a changing media environment, the issue of how to archive this comprehensive and complex environment is seen as a major problem by several disciplines. In this context, how online newspapers are archived is becoming increasingly important. On the other hand, revealing the media characteristics of online newspapers in web archives is important for all fields that will evaluate these as research objects. This two-part study first examines the issue of preserving the newspapers produced in a digital environment and published online by using the literature review method. In the second part of the study, the new forms of newspapers emerging in the web archives are discussed through two different research approaches. The structural features of online newspapers in web archives are examined in the context of how web historiography studies evaluate web archives. The archive approach that develops within the media archeology studies is positioned as a theoretical framework. This study, which addresses the issue of archiving web materials from the perspective of journalism and media research, aims to reveal a comprehensive field assessment on this topic and contribute to relevant future studies.

Keywords: online newspapers in web archives, preserving web content, digital journalism, media archeology, web historiography.

* Research Assistant, Ege University, Faculty of Communication,
burak.ozyal@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8154-3856

Giriş

Web ortamında yer alan materyallerin niteliksel gelişimi ve hızla artan veri miktarı web içeriklerinin nasıl arşivleneceği sorusunun önemini çok daha güçlendirmekte olup konunun farklı disiplinler tarafından ciddi bir sorun olarak ele alınmasına neden olmaktadır. Diğer yandan geliştirilen web arşiv modelleri içerisinde geleneksel arşiv nesnesinden farklı bir medya biçiminin ortaya çıkmakta olduğu web tarihi araştırmaları tarafından (bkz.: Brügger, 2009, 2012, 2013) ortaya konmaktadır. Konunun birbirine bağlı olan her iki yönü gazetecilik araştırmaları ve gazeteleri tarihsel bir araştırma materyali olarak kullanan bilimsel çalışmalar için önem taşımaktadır. Bu çalışmada, dijital olarak üretilen ve web ortamında çevrim içi olarak yayımlanan gazetelerin arşivlenmesi ve erişime açılması meselesi, konunun her iki yönünü de kapsayacak biçimde incelenmektedir.

Çevrim içi gazetelerin arşivlenmesi üzerine gerçekleştirilen çalışmaların önemli bir bölümü dijital olarak üretilen ve web ortamında yayımlanan gazete içeriklerini “dijital doğumlu haberler” (*born digital news*) veya “dijital doğumlu içerik” (*born digital content*) olarak tanımlamaktadır (Carner vd. 2014; Moore ve Bonnet, 2015; Villanueva ve Faase, 2016; Broussard ve Boss, 2018; Ringel ve Woodall, 2019). İlgili çalışmalar bu kavramlardan dijital arşivleme faaliyetlerine konu olan nesnelerin yapısal özelliklerini açıkça belirtmek için yararlanmaktadır. Bu nedenle, yapılan çalışmalarda web üzerinde yayımlanan çevrim içi gazetelerle sonradan dijitalleştirilmiş olan basılı haber materyallerinin yapısal farklarının altını çizme eğilimi göze çarpmaktadır. Bu çalışmanın incelediği medya türü -ilgili çalışmalarda olduğu üzere- dijital olarak üretilmiş, dijital medyanın dilsel pratiklerine tabi olan ve web üzerinden yayımlanan haber materyalleri ve gazetelerdir. Materyal niteliğine yaptığı güçlü vurgu sebebiyle bu çalışmada dijital doğumlu gazeteler kavramından çevrim içi gazeteler ifadesiyle birlikte sıklıkla yararlanılmaktadır. Başka bir biçimde ifade etmek gerekirse orijinal sürümü basılı olan ancak sonradan dijitalleştirilerek çevrim içi olarak erişime sunulmuş haber içerikleri bu çalışmanın kapsamında yer almamaktadır.

Dijital materyallerin ve web içeriklerinin kayıt altına alınmadan kaybolmasının gazetecilik perspektifinden ne ifade ettiğini ortaya koymak için örnek bir olaydan bahsetmek pratik bir başlangıç olabilir. LaFrance’ın (2015) aktardığına göre *Rocky Mountain News* gazetesinden Vaughan, 1961 yılında Colorado’da bir okul otobüsü ile trenin çarpışması sonucu gerçekleşen kazayı uzun yıllar sonra yeniden araştırmaya karar vermiş, kazaya ve kazada hayatını kaybedenlerin yakınlarının yaşamlarına ait araştırmalardan oluşan bir haber serisi hazırlamıştır. 2007 yılında gazetenin web sitesinde yayımlanmaya başlayan *The Crossing* isimli otuz dört bölümlük haber serisi 2008 yılında Pulitzer ödüllerine aday gösterilmiş ancak 2009 yılında gazetenin yayıncılık faaliyetlerini durdurmasıyla web sitesi kullanılamaz hale gelmiş ve haber serisine ait tüm içerikler ortadan kaybolmuştur¹ (LaFrance, 2015). Bu örnekten hareketle çalışmanın ilk

¹ Haber serisini internet ortamında yeniden erişilebilir hale getirmek için gösterilen çabalar sonuç vermiştir. Daha fazla detay için bkz.: (LaFrance, 2015).

kesitinde dijital doğumlu gazetelerin arşivlenmesi konusu, üzerinde durulması gereken bir sorun olarak ele alınmış, yapılan literatür araştırması ile meselenin alanda hangi yönleriyle incelendiği üzerine bir çerçeve çizilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda konunun önemi, kavramsal ayrımlar ve gazetecilik odaklı uygulamalar, yapılmış olan çalışmalar üzerinden incelenmektedir. Bu çalışmanın odak noktası dijital doğumlu gazetelerin arşivlenmesine ilişkin sorunlar ve web arşivleri içerisindeki gazetelerin medya biçimselliği olduğu için başlı başına bir uzmanlık ve araştırma alanı olan web arşivleme çalışmalarının teknik boyutları çalışmanın ilgili kısmında oldukça sınırlı biçimde ele alınmaktadır.

Çalışmanın ikinci kesitinde, web arşivleri içerisindeki çevrim içi gazete formları, inceleme nesnesi tarihsel ve medya biçimsel olarak doğrudan gazeteler olmayan ancak meseleyi incelemek için teorik ve yapısal zemin sunan iki farklı yaklaşım üzerinden analiz edilmektedir. Bu bağlamda konunun içerik yönüne odaklanan veya medya çalışmalarının kapsamını aşacak biçimde teknik/mimari çözümlere eğilen araştırmalardan farklı bir yol izlenmektedir. Bu kapsamda ilk olarak web tarihyazımı çalışmalarının web arşivlerini değerlendirme biçimi incelenmektedir. Web arşivleri içerisindeki çevrim içi gazetelerin bir medya biçimi olarak nasıl değerlendirilmesi gerektiği sorusuna web tarihyazımı çalışmalarının arşiv yaklaşımı üzerinden yanıt arandığı bu kısımda aynı zamanda web arşivleri içerisinde ortaya çıkan materyallerin yapısal koşulları ele alınmaktadır. Sonraki başlıkta web arşivleri içerisindeki gazeteler medya arkeolojisi çalışmaları içerisinde gelişen arşiv yaklaşımı bağlamında teorik olarak değerlendirilmektedir. Bir başka ifade ile çalışmanın bu kesiti bütünlüklü bir medya arkeolojisi okuması yerine medya arkeolojisi alanı içerisinde konumlandırılan çalışmalarda ortaya konulan arşiv kavrayışının teorik olarak araçsal hale getirilmesine dayanmaktadır. Böylece arşiv içerisindeki gazetelerin tarihsel bir medya formu olarak nasıl okunabileceği üzerine alternatif bir teorik tartışma ortaya konulmaktadır.

Web Arşivlerinin Önemi

Web ortamı farklı nitelikte kültürel materyaller, resmi kayıtlar ve bilimsel metinlerin yanı sıra ortak bir kültürel üretim halini alan sosyal etkileşim unsurlarını içermektedir. Bu nedenle web sayfaları ve içerisindeki dijital materyaller kültürel mirasın korunması çalışmalarının öncelik verdiği unsurlar arasında yer almaktadır. Ulusal kütüphaneler ve UNESCO gibi kültürel hafızanın korunmasına ilişkin çalışmalar yapan kurumlar dijital materyallerin ve web ortamının korunması için stratejiler geliştirmektedir. Avustralya Ulusal Kütüphanesi tarafından UNESCO adına hazırlanan 2003 tarihli rapor 'dijital miras' kavramı üzerinden dijital kültürel yapının korunmasına odaklanmaktadır. "Dijital miras, gelecek nesiller için saklanması gereken kalıcı değere sahip bilgisayar tabanlı malzemelerden oluşmaktadır" (National Library of Australia, 2003: 28). Rapor da yer verildiği şekliyle dijital miras içerisinde yer alan materyaller; elektronik yayınlar, web ortamında yayımlanan içerikler, resmi kayıtlar, veri tabanları, bi-

limsel araştırmalar, yazılım araçları, sözlü kültürel ve folklorik materyaller, film, müzik ve oyun gibi dijital ürünler, dijital sanat içerikleri ve eğitim materyalleri şeklinde özetlenebilir (2003: 28-30). Dijital kültürel mirasın unsurlarından birisi olarak görölen web ortamının eksik biçimde korunması veya koruma altına alınamaması web ortamındaki enformasyon çıktılarını inceleyecek olan alanlar için önemli bir sorun oluşturmaktadır.² Geleneksel araştırma materyallerinin büyük ölçüde dijitalleştiği web sonrası tarihsel döneme ilişkin çalışmalar yapabilmek için web arşivlerine ihtiyaç duyulacak olması (Winters, 2017: 238) farklı nitelikteki web nesnelerinin yer aldığı web arşivlerinin gelişimini önemli hale getirmektedir. Gerek bu çalışmanın sınırları içerisinde konumlandığı medya çalışmalarının gerekse farklı çalışma alanlarının web ortamı üzerine artan ilgileri, web arşivlerine duyulacak olan gereksinimin kapsamını göstermesi anlamında önemlidir.

Web arşivleme uygulamaları başlamadan önce internette yayımlanan içeriklerin büyük bir bölümü ortadan kaybolmuştur (Dowling, 2019). Bu anlamda hâlihazırda önemli miktarda verinin kaybolduğunu söylemek mümkündür. Arşivlenmemiş dijital materyalin sahip olduğu kültürel öneme dair çıkarımda bulunmak ise oldukça güçtür. Dijital materyalin kırılganlığına ve süratle ortadan kaybolmasına vurgu yaparak "dijital karanlık ağ" içerisinde girmiş olduğumuzu ifade eden Kuny'nin (1997) yaklaşımı ise konunun bir diğer önemli yönüne işaret etmektedir. Dijital nesnelerin arşivlendikleri fiziksel depolama alanlarının eskimesi veya kaydedilen dosya formatının yeniden okunabilir hale gelmesini sağlayan yazılım ve donanımların ortadan kaybolması gibi problemler (Harvey, 2011: 43-44) dijital materyallerin korunmasına dair sorun başlıklarından bazılarıdır. Dijital materyallerin yapısal özelliklerinden kaynaklanan bu sorunlar web ortamının arşivlenmesi konusunun kapsamını genişletmektedir. Bu bağlamda web ortamının geçici doğasının (Adar vd. 2008: 239) yanı sıra dijital materyalin yukarıda bahsedilmiş olan yapısal sorunları nedeniyle ortaya çıkan teknik zorluklar web arşivleme çalışmalarının karşılaştığı güçlükler arasında yer almaktadır. Bu anlamda dijital materyallerin arşivlenmesi ve web içeriklerinin korunması konuları ortak sorun alanlarına sahiptir.

Web Ortamının Arşivlenmesi

Web arşivleme projelerinin 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren gelişim göstermeye başladığı görölmektedir. 1995 yılında Avustralya Ulusal Kütüphanesi'nin başlattığı PANDORA Projesi, 1996 yılında Amerika'da başlamış bir özel girişim olan İnternet Arşivi Projesi ve 1997 yılında İsveç Ulusal Kütüphanesi'nin başlattığı girişim ile birlikte web arşivleme çalışmaları ilerleme kaydetmiştir (Schneider vd. 2009: 206-207). İlerleyen yıllarda Avrupa'daki ulusal kütüphaneler de (Vlassenroot vd. 2019) konuya ilişkin çalışmalara başlamıştır.

² Bilimsel üretimin gerçekleştiği bir alan olarak dijital ortamın korunması başlıca bir inceleme konusunu oluşturmaktadır. Konu hakkındaki çalışmalardan birisi için bkz.: (Russell vd. 1999).

Web arşivleme konusundaki araştırmalar incelendiğinde belirli başlıkların öne çıktığı görülmektedir. Aldemir ve Oğuz (2006) web ortamının korunması konusunu web arşivleme çalışmalarında içerik seçim yaklaşımları, konuyla ilgili yasal düzenlemeler, arşivleme/koruma çalışmalarında yararlanılan teknik yöntemler ve koruma faaliyetlerinde sorumlu kurumların örnek uygulamaları üzerinden ele almaktadır. Farrell (2010: 2-3) ise web ortamının korunmasına ilişkin sorunları web içeriğinin değişim hızı, içeriğin kapsamı, veri tabanı gibi kayıtların arşivlenmesi, multimedya içeriğin toplanması, kişiselleştirilebilir içeriğin korunması, içerik seçiminin nasıl gerçekleştirileceği ve içeriğin erişime açılması gibi başlıklar altında incelemektedir.

Web arşivleme teknikleri incelendiğinde, Avrupa'daki ulusal kütüphanelerin bir bölümü ile İnternet Arşivi tarafından ortaklaşa geliştirilen ve kayıt altına aldığı web içeriklerini ISO standartlarına tabi WARC dosyalarına kaydeden aracın yaygın web arşivleme aracı olduğu görülmektedir (Ruest, vd. 2021, Capturing Web Content, Para 1). Nielsen'e (2016: 12-18) göre "web robotu" veya "hasat aracı" olarak ifade edilen arşivleme araçları belirlenen web adresleri üzerinden içerik hasadına başlayarak ilgili kaynak içerisinde yer alan web materyallerini ve harici/dâhili bağlantıları toplamakta, böylece web sitesini büyük ölçüde kayıt altına alabilmektedir.³ Web sitelerinin içerdiği bağlantılarla birlikte arşivlenerek siteler arası bağlantıların kayıt altına alınabilmesi ve arşiv kayıtlarının web sitesine benzer biçimde deneyimlenebilir oluşu uygulamanın güçlü yanları içerisinde öne çıkarken, kimi koşullarda arşivlenemeyen unsurlar nedeniyle kayıtların aslına olan benzerliğinin azalması ve "zamansal tutarsızlıklar" bu arşivleme pratiğinin zayıf yönleri arasında yer almaktadır (Nielsen, 2016: 18). Web arşivleme araçlarının teknik sınırlılıkları daha fazla başlık altında değerlendirilebilir. Bu başlıklardan biri materyal yapısının web arşivleme süreçlerindeki etkisine ilişkindir. Pennock (2013: 11) web arşivleme araçlarının kayıt altına almakta sorun yaşadığı materyaller içerisinde sırasıyla "veri tabanı/dinamik içerik", "akış halindeki multimedya içerik", "yalnızca site içi aramalar ile erişilebilir olan içerik", "şifre korumalı içerik" ve "bazı javascript sürümlü menüleri" saymaktadır. Bu materyaller gazetelerin web sitelerinde yoğun olarak yer almaktadır. Bu çalışmalardan hareketle materyal türünün ve kayıtların niteliği üzerinde belirleyici olan web arşivleme araçlarının sınırlılıklarının çevrim içi gazetelerin arşivlenmesinde karşılaşılan sorunların temel kaynakları arasında olduğunu söylemek mümkündür.

Vlassenroot ve diğerlerinin (2019: 92) Avrupa'daki kütüphanelerin web arşivleme çalışmaları üzerine yaptıkları analiz içerik seçim yöntemi olarak "yaygın tarama" ve "seçici yaklaşım" (etkinlik veya tematik odaklı seçim) yöntemlerinin öne çıktığını göstermektedir. Çalışma bu anlamda web arşivleme uygulamalarında içerik seçim kriterlerinin ve yöntem/araç tercihlerinin amaca yönelik, yani korunması hedeflenen kaynağın özelliklerine veya koruma faaliyetlerini yürüten kurumun önceliklerine göre belirlenebildiğini ortaya koymaktadır.

³ Araç, bağlantıları erişebildiği noktaya kadar takip ederek toplamakta ancak bu süreç web sayfasının tamamen arşivlenmesini garanti altına almamaktadır (Hale vd. 2017: 46).

Bodleian Kütüphanesi, Britanya Kütüphanesi, Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi, İskoçya Ulusal Kütüphanesi, Galler Ulusal Kütüphanesi ve Trinity College (Dublin) işbirliğinde faaliyet gösteren Birleşik Krallık Web Arşivleri'nin (UK Web Archive, ty.-a) uygulamaları arşivleme protokolleri ve seçim sistematiğini açıklamak için önemli bir örnektir. Web sitesinde yer vermiş olduğu güncel (Nisan 2021) web arşivleme protokolleri incelendiğinde kurum amacının "Birleşik Krallık'ta yayın yapan temel web sitelerinin gelecek nesiller için toplanması, korunması ve kalıcı erişime açılması" olduğunu belirtmektedir (UK Web Archive, ty.-b). Bu amaçla. ".uk" gibi Birleşik Krallık uzantılı alan adlarına sahip web siteleri ve Birleşik Krallık uzantılı alan ismi olmamasına rağmen bölgede yayın yaptığını kuruma bildiren web sayfaları, ilgili düzenlemelere bağlı olarak arşivlenmektedir (UK Web Archive, ty.-b). Tüm web ortamını arşivlemenin teknik, ekonomik, yasal ve yönetsel zorlukları göz önüne alındığında örnekte görülen alan merkezli arşivleme stratejilerinin web içeriklerini koruma ve kategorik biçimde erişime sunma anlamında işlevsel gözüktüğünü söylemek mümkündür. Diğer yandan içerik seçiminde yapılan tercihlerin başka içerikleri koruma faaliyetleri dışarısında bırakması kaynak yanlılığı gibi sorunlara yol açabilmektedir (Pennock, 2013: 10-11). Bu sebeple ilgili kurumlar tarafından konunun bu yönü göz önünde bulundurulmalıdır.

Web ortamında yaşanan hızlı dönüşümler web arşivleme çalışmalarının araç ve yöntemlerini sürekli yenilemesini gerektirmektedir. Örneğin yeni medyanın tanımlayıcı özelliklerinden olan katılım ve etkileşimin yükselişini temsil eden sosyal ağların temel yayın mecraları arasına girmesi nedeniyle web arşivleme çalışmalarının kapsamı genişlemiş ve içerik seçim çalışmaları arasına tarihsel bir kaynak olarak sosyal medya eklenmiştir. Sosyal medyanın çalışma dinamiklerinin farklılığı bir yandan yeni koruma stratejilerinin geliştirilmesini gerektirirken diğer yandan yasal ve etik çerçevenin nasıl kurulacağına dair tartışmaları beraberinde getirmektedir (Thomson, 2016: 4-7). İnternete bireysel erişimin artması nedeniyle web ortamında içerik üreten kaynak sayısı çoğalmıştır. Dijital medya teknolojilerinin gelişimi ise içerik üretim ve dağıtım araçlarının kapsam ve niteliğini hızla genişletmiştir. Bu nedenle web arşivleme çalışmaları kapsamında değerlendirilen web içeriklerinin veri boyutları düzenli olarak artarken arşivlenmesi gereken materyalin yapısal özellikleri sürekli değişmektedir.⁴ Web ortamının materyal türünden zengin yapısı arşivleme uygulamalarını güçleştirirken bu durum hangi içeriğin arşivleneceğine dair kararların nasıl alınacağını karmaşık hale getirmektedir (Aldemir ve Oğuz, 2006: 290). Farklı disiplinlerden katkı alan ve çok yönlü bir teknik arka plana sahip olan web arşivleme çalışmaları bu başlıkta sınırlı olarak değerlendirilmiştir. Sonraki başlıkta çevrim içi gazetelerin arşivlenmesi meselesine dair yapılmış olan gazetecilik odaklı araştırmalar literatür taraması yoluyla incelenmiş olup bu çalışmaların konuyu hangi yönleriyle ele aldıklarına dair bir genel çerçeve

⁴ Çevrim içi gazetelerin yapısal özellikleri de yeni teknolojilere bağlı olarak değişim göstermektedir. Bu nedenle arşivlenecek gazetelerin nasıl sınırlandırılacağı konusu ilgili çalışmalar içerisinde giderek öne çıkmaktadır.

çizilmeye çalışılmıştır.

Çevrim İçi Gazetelerin Arşivlenmesi

Toplumsal hafızanın maddi unsurlarından olan gazetelerin arşivlenmesi tarih boyunca kültürel kurumların başlıca faaliyetleri arasında yer almıştır. Tarihsel süreçte, farklı materyaller üzerine hazırlanan haber kayıtları sahip oldukları yapısal özelliklere göre koruma altına alınmaya çalışılmıştır. Bu sayede birçok toplumsal konu, üzerinden uzun yıllar geçtikten sonra yeniden incelenebilir hale gelmiştir. Basılı gazeteleri olduğu gibi koruma altına alan geleneksel yöntemler gazete kâğıdının zaman içerisinde yıpranarak ortadan kaybolması nedeniyle başarısızlığa uğramış, bu nedenle basılı gazeteler önce mikro film- lere aktarılmış, sonrasında ise PDF formatına gerçekleştirilen veri göçü ile koruma altına alınmıştır (Boss ve Broussard, 2017: 150). Ancak radyo ve televizyon gibi haber yayıncılığı araçlarının gelişimiyle birlikte haber içeriklerinin arşivlenmesi ile ilgili teknik sorunlar farklı bir boyut kazanmıştır (Weber ve Napoli, 2018: 1186). Bu anlamda haber yayıncılığı kanallarının çoğalmasıyla birlikte ilgili kurumların arşivleme uygulamalarını gözden geçirmeleri gereksinimi doğmuştur. Örneğin televizyon sinyalleri aracılığıyla veri aktarımına dayanan *teletext* yayınlarının öncüllerinden olan *Ceefax BBC* tarafından 1970'li yıllarda erişime açılmıştır (Bulck ve Moe, 2016: 16-17). Haber içeriklerinin yoğunluklu olduğu ve televizyonda görüntülenen elektronik metinlere dayanan *teletext* yayınları ilerleyen yıllarda birçok ülkede yaygın olarak hizmete sunulmuştur. Ancak bu dönemdeki *teletext* yayınlarının ne kadarının arşivlendiğine ilişkin bir tahminde bulunmak oldukça güçtür. Gazetelerin internet ile birlikte temel yayın stratejilerini çevrim içi ortam üzerine kurmaya başlamaları, gazetelerin korunması meselesine yeni bir boyut kazandırmıştır.

Web ortamında yayın yapan ilk gazetelerin önemli bir kısmı basılı gazete içeriklerini çevrim içi ortama doğrudan aktarmış olup mecraya özgün içerik üretiminin, toplam yayınlanan içerik içerisindeki payı ancak 1990'lı yılların sonuna doğru yükselmiştir (Ross ve Middleberg, 1999'dan akt. Deuze, 1999: 374). Bu durum erken dönem çevrim içi gazete yayınlarının kayıt altına alınmayan kısmına dair bazı çıkarımlar yapılmasına yardımcı olabilir. Bu bağlamda arşivlenmemiş olan erken dönem çevrim içi gazete yayınlarının niteliksel olarak sınırlı bir alanı oluşturduğu düşünülebilir. Web ortamındaki ilk gazetelerin multimedya fonksiyonlarının sınırlılığı, etkileşim unsurlarının zayıflığı ve haber kategorilerinin bugüne kıyasla darlığı göz önüne alındığında kayıt altına alınmayan veri hacminin de kısıtlı bir alanı oluşturduğu ileri sürülebilir. Ancak hızla gelişen web ortamıyla birlikte çevrim içi gazetelerin haber öyküleme yöntem ve araçları çeşitlilik kazanmış olup farklı materyal türlerinin haber üretiminde kullanımı artmıştır. Böylece arşivlenmesi gereken web materyalinin boyutlarında kayda değer bir artış ortaya çıkmıştır. Broussard ve Boss'a (2018: 1206-1207) göre dijital gazetelerin geleneksel gazetelerdeki gibi sınırları belli olan formlara sahip olmaması, yani materyal türünün ve yayılma

kanallarının çeşitliliği (web sitesi, sosyal medya, mobil uygulamalar vb.) haber içeriklerinin arşivlenmesini güçleştirmektedir. Günümüzdeki web sayfaları incelendiğinde görülen farklı türdeki multimedya materyaller, infografikler, canlı yayımlanan içerik, artırılmış gerçeklik uygulamaları, sosyal medya eklentileri ve kişiselleştirilebilir içerikler çevrim içi gazetelerin zengin materyal havuzunu oluşturmaktadır. Diğer yandan gazeteler bu içerik türlerinden daha fazlasına sahiptir. Gazetelerin web sayfasına okur katılımını olanaklı hale getiren alanlar, gazetelerin web sayfaları ile bütünleşik çalışan üçüncü parti uygulamalar ve reklam servislerinden kaynaklanan içerik akışı gazeteleri koruma süreçlerini çok katmanlı hale getirmektedir (Alverson vd. 2011: 8-9). Yazarların üçüncü parti uygulamalara örnek olarak gösterdiği *Google Earth* gibi servislerin yanı sıra hava durumu, ekonomi ve spor konularına ilişkin anlık veri sağlayan diğer üçüncü parti uygulamalar gazeteler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Gazetecilikte otomasyon uygulamalarının parçası olan bu sistemler aracılığıyla güncel gelişmeler gazetelerin web sitelerinde anlık olarak yayımlanmakta ve haber içerikleri otomatik olarak güncellenmektedir. Diğer yandan çevrim içi haber yayıncılarının sayısı artmaya devam etmektedir. Geleneksel yayıncılık geçmişi olan haber kuruluşlarının çevrim içi yayınları, tematik haber yayıncılığı yapan ağlar, dijital platformlar üzerinde yayın yapan gazeteciler ve mobil haber uygulamaları bu çeşitliliği sağlayan kaynaklar arasındadır. Ayrıca web ortamının önemli unsurlarından olan sosyal ağlar, okurların gazetecilik süreçlerine geniş ölçekli katılımını sağlarken bu durum arşiv materyali olarak çevrim içi gazetenin sınırlarını değiştirmiştir. Gazetelerin yayın mecraları arasında yer alan *Twitter*, *YouTube* ve *Facebook* gibi platformlar gazeteciler için haber kaynağı işlevi de görmektedir. Sosyal medyanın arşivlenmesine dair çalışmalar ise uluslararası alanda gelişimini sürdürmektedir (Yalçınkaya, 2020: 31-33). Bu çalışmalar konunun gazetecilik perspektifinden ele alınmasını sağlayacak koşulların ortaya çıkmasına yardımcı olabilir. Gazeteler web sayfaları dışında yer alan kaynaklara verdikleri bağlantılar ile kendi sınırlarını aşarak web ortamını kuşatan çok yönlü bir medya biçimi haline gelirken bu durum gazetelerin arşivlenme sürecini ve gazetelerin web arşivleri içerisindeki yapısal koşullarını etkilemektedir. Örneğin gazetenin web sitesi içerisine yerleştirilen harici bağlantılar (sosyal medya eklentisi vb.) içerisinde yer alan içerikler kaynak tarafından silindiğinde gazetenin web sayfasında yeniden görüntülenmeyeceği için haber öyküsünün bütünlüğü bozulabilmektedir.

Literatür incelendiğinde dijital haber içeriklerinin arşivlenmesine ilişkin çalışmaların (Gatenby, 2010; Carner vd., 2014; Kiisa, 2015; Hansen ve Paul, 2015; Moore ve Bonnet, 2015; Villanueva ve Faase, 2016; Boss ve Broussard, 2017; Broussard ve Boss, 2018; Weber ve Napoli, 2018; Ringel ve Woodall, 2019) giderek artmakta olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar dijital doğumlu gazetelerin arşivlenmesi sorununun mevcut durumuna, alandaki örnek uygulamalara ve sorumlu aktör tartışmalarına odaklanmaktadır. Moore ve Bonnet'in (2015: 358) yaptıkları çalışmanın sonuçlarına göre dijital doğumlu haber materyallerini kimin koruması gerektiği sorusuna gazeteciler, araştırmacılar ve

arşiv/kütüphane çalışanlarından oluşan katılımcılar ilk sırada çoğunlukla haber kurumları yanıtını vermişlerdir. Konuya gazeteciliğin içerisinde bakan araştırmaların sonuçları bu hususta gazetelerin önemli eksikliklere sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Örneğin Ringel ve Woodall (2019: 4) inceledikleri haber kuruluşlarının büyük bölümünün web içeriklerini arşivlemek için stratejilere sahip olmadığını ve gazetelerin veri yedekleme uygulamaları ile içerik koruma faaliyetlerini eş tuttuklarını gösterirken hiçbir kurumun sosyal medya yayınlarını arşivlemediğini ortaya koymuştur. Carner vd. (2014: 15-18) yaptıkları araştırmada hem çevrim içi hem basılı yayın yapan gazetelerin %12'sinin, yalnızca çevrim içi yayın yapan gazetelerin ise %57'sinin dijital içeriklerini tamamen yedeklediklerini ortaya koyarken bu haber kurumlarının büyük bir bölümünün dijital içeriklerini korumak için yazılı stratejiler geliştirmediklerini göstermektedir. Hansen ve Paul (2015: 295-296) ise dokuzu basılı sürümü de olan toplam on çevrim içi gazete ile yaptıkları araştırmada kurumların web sitelerinin eksiksiz arşivlerine sahip olmadıklarını ortaya koyarken multimedya içeriklerin ve sosyal medya içeriklerinin etkin biçimde korunmadığı, mobil içeriklerin ve okur yorumları gibi bilgilerin yalnızca dijital doğumlu gazete tarafından kısmi olarak korunduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmalar koruma faaliyetlerinin tarafı olan gazetelerin web içeriklerini arşivleme konusundaki kurumsal strateji eksikliklerini ve konuya ilişkin terminolojik yaklaşım sorunlarını göstermektedir.

Çevrim içi gazetelerin arşivlenmesi konusunda kütüphanelerin yayıncılara göre daha fazla çözüm odaklı çalışma üretmekte oldukları görülmektedir. Örneğin Avustralya Ulusal Kütüphanesi'nin Avustralya'daki web içeriklerinin korunmasına yönelik 1996 yılında başlattığı program, farklı klistaslara göre seçilen dijital doğumlu gazeteleri 2009 yılında koruma programına almıştır (Gatenby, 2010). Program kapsamındaki gazetelerden Sydney Morning Herald'ın arşivlenme süreçlerini aktaran Gatenby'a (2010: 4-5) göre gazetenin web sitesinin ana sayfasında görüntülenen haber içerikleri günün erken saatlerinde başlayan arşivleme uygulamaları ile toplanırken kayıt altına alınan veriler kütüphanenin web sitesinde kategorik olarak erişilebilir halde yayımlanmaktadır. Kapsam, yayın yeri ve kalıcı değer gibi klistaslara göre seçtiği ulusal gazetelerin web yayınlarının ana sayfalarını arşivleyen Estonya Ulusal Kütüphanesi ise etkinlik temelli içerik seçim yönteminden (örn. Avrupa Birliği seçimleri) sıklıkla yararlanmaktadır (Kiisa, 2015: 4-6). Ancak bu örnekteki uygulamaların seçilen gazeteleri sınırlı biçimde koruma altına aldığına altının çizilmesi önemlidir. İsveç Ulusal Kütüphanesi'nin dijital doğumlu gazeteleri 2002 yılında dâhil ettiği web arşivleme programı kapsamında seçilen gazeteler ise günde bir defa arşivlenmekte, ancak *javascript* uzantılı sayfaların arşivleme aracının etkin içerik toplamasını kimi durumlarda engellemesi nedeniyle sayfalar orijinal sürüm ile aynı yapıda toplanmamaktadır (Arvidson ve Grenholm, 2011: 3-4). Birleşik Krallık Web Arşivleri ise gazete arşivlerini üç farklı kategori altında oluşturmaktadır. Kurum, sırasıyla yalnızca web sürümleri bulunan gazeteleri, yerel haber sitelerini ve gazetelerin sosyal medya hesaplarını arşivlemektedir (UK Web Archive, ty.-c). Ancak arşivlerin eksiklikler barındırabileceğini belirten

kurum, arşiv araçlarının web sitelerinin bazı içeriklerini (etkileşimli ve dinamik içerik, site içinde arama yapılarak ulaşılabilen içerik, kimi *javascript* formları, erişim için giriş yapılmasını gerektiren içerik, *YouTube* ile bazı ses ve görüntü dosyaları) koruma altına alamayabileceğini aktarmaktadır (UK Web Archive, ty.-d). Gazetelerin web içeriklerinin arşivlenmesinde karşılaşılan sorunlar web arşivleme araçlarının sınırlılıkları ve dijital materyalin niteliği üzerinden olduğu kadar gazeteciliğin çevrim içi meslek pratikleri ve teknik özellikleri üzerinden de değerlendirilmelidir. Örneğin gazetelerin web sitelerindeki içeriklerin hızlı biçimde ortadan kaybolan çevrim içi içerik türlerinden biri olması (Pennock, 2013: 3) dijital gazetelerin dinamik yapısı ile ilişkilendirilmektedir. Bu anlamda gazetecilik uygulamalarından kaynaklanan teknik sorunların kendi içerisinde ayrı başlıklar altında değerlendirilmesi gerekmektedir. Çevrim içi gazetelerin dinamik yapıları nedeniyle arşivleme sürecinde önemli bir unsur olarak öne çıkan web sitelerinin kayıt altına alınma sıklıkları web arşivleme çalışmaları yapan kurumların arşiv yaklaşım ve modellerine göre değişmektedir. Örneğin Villanueva ve Faase (2016) farklı ülkelerin ulusal kütüphanelerinin gazete arşivleme modelleri üzerine yaptıkları çalışmada web sayfalarının kayıt altına alınma sıklıklarının birbirlerinden oldukça farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle çevrim içi gazetelerin korunması konusunda üzerinde uzlaşılmış olan ortak çalışma modellerinden bahsetmek oldukça güçtür.

Dijital mirasın korunmasına ilişkin çalışmaların bir diğer yönü olan dijital ortamdaki telif hakları konusu üzerinde ayrıca durmak gerekmektedir. Tarihsel süreçte basılı gazeteler kütüphaneler tarafından belirli kurallara göre arşivlenmiş ancak dijital yayıncılığın gelişimiyle birlikte konunun kapsamı genişlemiştir. Web arşivleme çalışmalarındaki en önemli sorunlardan birisi olarak bu konuyu gösteren Pennock (2013: 9) içerik sahiplerinin telif haklarına ilişkin düzenlemelerin ülke ve kurumlara göre farklılık gösterdiğini belirtmektedir. Vlassenroot ve diğerleri (2019: 90-91) Avrupa'daki birçok ülkede konuya ilişkin yasal düzenlemeler geliştirilmekte olduğunu belirterek web içeriklerinin arşivlenmesinde kültürel mirası korumakla sorumlu kurumların etkinliklerinin artırılmakta olduğunu aktarmaktadır. Ancak örneklerin çoğunda, arşivlenmiş web içeriklerinin önemli bir kısmı, telif haklarıyla ilgili yasal hükümlere uymak için açık erişime sunulmamaktadır. Örneğin Birleşik Krallık Web Arşivleri bölgedeki web sitelerini, basılı olmayan materyallerin arşivlenmesine ilişkin yapılan yasal düzenlemelere bağlı olarak arşivlemekte ancak yayın sahibinden içeriği yaygın erişime açmak için izin almadığı koşullarda kayıtlara yalnızca kütüphane üzerinden erişim sunabilmekte olduğu uyarısına web sitesinde yer vermektedir (UK Web Archive, ty.-b). Bu anlamda koruma ve erişime açma süreçlerinin ilgili düzenlemeler gereği ayrıştığını söylemek mümkündür. Sonuç olarak web arşivlerinin gazete kayıtları üzerine çalışan tarihsel araştırma alanları, yeni medya araştırmaları ve gazetecilik tarihi açısından taşıdığı önem oldukça açıktır. Sonraki bölümde web tarih yazımı çalışmaları üzerinden web arşivlerindeki çevrim içi gazetelerin yapısal özellikleri değerlendirilmektedir.

Web Tarihyazımı Araştırmaları Perspektifinden Web Arşivleri ve Gazeteler

İnternet çalışmaları başta olmak üzere birçok araştırma alanı web ortamındaki içerikler üzerine çalışmalar üretmektedir. Ancak web arşivlerindeki materyalleri yeni bir medya biçimi olarak tanımlayan yaklaşımı ve ortaya koyduğu metodolojik farklılıklar ile web tarihyazımı (*web historiography*), temellerinin kesiştiği dijital tarih çalışmaları ve internet çalışmaları alanlarının ötesine geçmektedir (Brügger, 2012: 107). Bu anlamda web ortamının teknik sınırlarını tanımlayıcı bir yaklaşım ile inceleyen ve web arşivlerinin yapısal özelliklerine odaklanan web tarihyazımı, web ortamı üzerine çalışacak araştırmacılar için temel bir alan olarak konumlandırılabilir. Web tarihyazımı perspektifinden web sitesi kayıtları, gazetecilik gibi medya türlerinin web ortamındaki gelişiminin izlenebileceği medya tarihsel okuma alanları üretebileceği gibi web ortamının teknik gelişiminin incelenebileceği yapılar da ortaya koyabilir (Rogers, 2017: 165). Örneğin herhangi bir gazetenin 1990'lı yıllarda yayımlanmaya başlayan web sitesinin günümüze dek tutulan web arşiv kayıtları yalnızca gazetenin içeriklerinin örneklerini değil, aynı zamanda ilgili gazetenin web yayıncılığının gelişimini, daha genel bir bakışla gazeteciliğin web ortamındaki dönüşümünü veya gazetecilikten bağımsız biçimde web ortamının gelişimine ilişkin değerlendirme olanakları sunmaktadır. Analiz mecrası olarak web ortamını inceleyen ilk dönem web araştırmaları içerik öğelerine dayalı söylem çalışmaları, yapıya veya içerik analizine dayalı araştırmalar ve siteler arası bağlantıları ortaya koyan hipermetinsel analizler olarak sınıflandırılabilir (Schneider ve Foot, 2004: 116-117). Bu çalışmaların bir yapı olarak web nesnesine odaklananları ağırlıklı olarak web ortamının teknik koşulları üzerine yoğunlaşmaktadır. Web arşivlerinin nasıl araştırma ortamı haline geleceği konusu da benzer biçimde mecranın ve web materyallerinin temel yapısal özellikleri üzerinde durulmasını gerektirmektedir. Web tarihyazımı alanında öne çıkan araştırmacıardan olan Brügger (2009: 121-122) web ortamının metin, görüntü ve ses gibi maddi bileşenleri veya web sitesi/web sayfası/web nesnesi gibi katmanları üzerinden ele alınabileceğini ancak bu unsurların web arşivlerindeki kayıtları analiz etmek için yeterli olmadığını belirtmektedir. Brügger (2009: 125) bunun nedenini şu şekilde açıklamaktadır:

Arşivlenmiş web sitesinin nasıl oluşturulduğu ve hangi arşiv içerisinde yer aldığı fark etmeksizin, web site tarihçisi bunun belirli bir zamanda canlı web ortamında yer alanın bire bir ölçüğünde aynı kopyası olmasını bekleyemez. Bunun nedeni, arşivlenen web sitesinin bir yandan aktif olarak oluşturulmuş ve öznel bir yeniden yapılanma, diğer yandan neredeyse her zaman eksik olmasıdır.

Bu yaklaşım web arşivlerindeki kayıtların orijinal içeriği temsil etme konusundaki zaaflarının altını çizerek web arşivlerinde yapılacak olan çalışmaların göz önünde bulundurması gereken belirleyici bir tespitte bulunmaktadır. Bu nedenle Brügger (2012, 2013) web sitesinin esas sürümünden ayrılan web arşiv materyallerini "yeniden doğmuş dijital materyal" (*reborn digital material*) kavramıyla açıklamaktadır. Bu materyalin ortaya çıkma koşullarını açıklayan

Brügger'e (2013: 758) göre kayıtların farklı araç ve yöntem tercihleriyle oluşturulabilmesi, arşivleme sürecinde web sitesinin güncellenen bölümlerinin kayıt altına alınamaması nedeniyle kaydın zaman ve içerik yönünden asıl sürümle gösterdiği tutarsızlıklar, arşivlenemeyen bileşenler ve kurum tarafından arşivleme sonrası gerçekleştirilen yeniden yapılandırma uygulamalarının arşiv nesnesi üzerindeki belirleyiciliği web arşiv materyallerinin orijinal kayıtlar ile ayrışmasına neden olmaktadır. Bu kavramsal ayırım ve ortaya çıkan yeni medya formu web arşiv nesnelerinin geleneksel arşiv nesnelere olan yapısal farklılıklarını göstermektedir. Örneğin basılı gazeteler orijinal kaydın birebir korunması (fiziki veya dijitalleştirerek koruma) esasına dayalı biçimde arşivlenmektedir. İlgili gazete kayıtlarını inceleyen bir araştırmacı için kaynağın içerik veya biçim yönünden başka bir biçimde yeniden üretilmiş olma ihtimali özel koşullar dışında oldukça zayıftır. Ancak web arşivlerindeki kayıtları benzer bir yaklaşım ile değerlendirmek güçtür. Kurumların web arşivleme yaklaşımına, arşivleme aracının özelliklerine veya ilgili web sitesinin niteliklerine göre haberin esas sürümünde yer alan canlı haber akışı, interaktif haritalar ve diğer multimedya materyalleri kayıtlarda birebir olarak yer almayabilir.

Schneider ve diğerleri (2009: 206) web sayfalarının sürekli güncellenerek bir önceki ana sayfa görünümü üzerine farklı bir biçimde yeniden kurulmasına vurgu yaparak web arşiv kayıtlarının orijinal içerikten materyal niteliği yanında zamansal farklılıklar üzerinden de ayrışmakta olduğunu göstermektedir. Gazeteciliğin temel değerlerinden olan sürekli güncel olma gerekliliği üzerinden düşünüldüğünde web arşivlerindeki gazete içeriklerinin nasıl ele alınacağı önemlidir. Çevrim içi gazetelerin web sayfalarındaki alanlar internet editörleri veya otomasyona dayalı sistemler tarafından düzenli olarak güncellenmektedir. Bu anlamda çevrim içi gazeteler süreklilik gösteren döngüsel bir yapıya sahiptir. Gazetelerin hareket halindeki öğelerinin yanı sıra haber döngüsünün sürati, sürekli olarak bir süre öncekinden daha farklı bir gazetenin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Örneğin herhangi bir kaza haberinin kayıtlara giren ilk hali ile daha sonra güncellenmiş ancak kayıt altına alınmamış sürümü arasında önemli farklar söz konusu olabilir. Bu bağlamda sürekli güncellenen çevrim içi haberlerin arşiv kayıtlarındaki boşluklar içeriğin kayıtlardaki bütünlüğünü etkileyebilmektedir. Gazetelerin web sayfalarındaki bileşenler üzerinden bakıldığında ise haber galerileri sürekli değişmekte, okur yorumları içeriğe eklenmekte, otomasyona bağlı veriler (ekonomi, hava durumu vb.) anlık olarak güncellenmektedir. Yeni bir haberin siteye girmesiyle diğer içeriklerin ana sayfadaki konumu değişmekte veya kimi içerikler ana sayfadan kaldırılmaktadır. Ayrıca eski bir haber içeriği konuya dair yaşanan yeni bir gelişmeyle birlikte yeniden güncellenebilmektedir. Gazetenin linklerle yönlendirdiği dış kaynakların web içerikleri de güncellenmeye devam ederken sosyal ağlardan haber öyküsüne eklenen bağlantılar yayından kaldırılabilir. Bu anlamda geleneksel arşivlerdeki belirli bir günü temsil eden sabit bir günlük gazete düşüncesi web arşivleri içerisinde değişmektedir. Avustralya örneğinde görüldüğü üzere, bazı web arşivi modellerinde seçilen gazeteler araçsal sınırlılıkların da etkisiyle

doğrudan bir günü temsil eden gazete olarak seçilebilmektedir. Ancak çevrim içi gazeteler yirmi dört saatlik zaman dilimi içerisinde sürekli değişen yüzlerce veya binlerce farklı sürümden meydana gelmekte olduğundan koruma altına alınan kaynak ilgili günün yalnızca eksik bir sureti olmaktadır. Böylece günde yalnızca bir defa olmak üzere ve sınırlı bir zaman aralığında arşivlenen herhangi bir gazetenin web sayfasının veya içerisindeki haberlerin yalnızca bir sürümü arşivlerde yer alacaktır.

Brügger (2009: 125-126) “öznel yeniden üretim” kavramı üzerinden web sitesinin hangi araçlarla toplanacağı, arşivleme sürecinde hangi materyallere odaklanılacağı, arşivleme derinliği ve sıklığı gibi tercihlerin web arşiv nesnesini ortaya çıkarttığını belirtmektedir. Web arşivlerindeki içeriğin orijinal olanın “öznel” bir temsili olduğunu belirten Brügger’in değerlendirmesi aynı web sitesinin farklı arşivlerde farklı biçimlerde var olabileceğini göstermektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde çevrim içi gazetelerin web arşiv kayıtlarındaki farklılıkların, araçsal sınırlılıkların yanı sıra teknik seçimlerden kaynaklandığı ve web arşivlerindeki bu gazetelerin henüz kayıt aşamasında bir yeniden üretime tabi tutularak gazetenin orijinal sürümü ile biçimsel olarak ayrıştığı söylenebilir. Bu bağlamda aynı haber öyküsü farklı arşivlerde farklı biçimlerde yer alabilir. Bu durum karşısında farklı metodolojik yaklaşımlar söz konusudur. Örneğin Byrne (2020: 468-469) tarafından web arşivlerindeki futbol kayıtları üzerine yapılan çalışma web arşivlerinin çoklu biçimde birlikte kullanımını alternatif bir bütünlük kazandırma stratejisi olarak işlevsel hale getirmektedir. Ancak bu yaklaşım olası eksikleri tamamlama yönünde imkânlar üretmekle birlikte eldeki verinin orijinal içerikle olan nitel ve nicel benzeşme düzeyini ortaya koymak için yeterli olmamaktadır. Farklı standartlara göre oluşturulmuş web arşivlerinin benzer alanlara dair kayıtları araştırmacılar açısından tamamlayıcılık sağlayabileceği gibi karmaşıklığa da neden olabilir (Thomas vd. 2010: 14). Örneğin bir çevrim içi gazetenin farklı arşivlerde yer alan aynı güne ait farklı görünümlerinin çokluğu hangi kaydın esas alınacağı sorusunu önemli bir sorun haline getirebilir. Kayıt altına alınmış olan web sayfasında hangi unsurların eksik olduğunun bilinmemesi veya kaydın oluşturulma koşullarına ilişkin teknik detayların her koşulda erişilebilir olmaması web arşiv kayıtları üzerine çalışacak araştırmacıların kayıtların bilimsel geçerliğini nasıl sağlayacağı konusunu önemli hale getirmektedir (Costea, 2018: 25). Gazetecilik araştırmaları açısından bakıldığında kayıtların nasıl oluşturulduğuna dair verilerin erişilebilir olmadığı koşullarda yapılacak olan çalışmalar içeriğin bütünlüğü konusunda riskler taşımaktadır.⁵

Web sitelerinin bütünlüklü biçimde arşivlenmemesi konusu farklı bir yönden de değerlendirilebilir. Tonta (2020: 238-240) dijital kültürel kayıtların korunması konusu üzerine gerçekleştirdiği çalışmada yanlış belgelerin de kültürel

⁵ Çalışmalarında web arşiv kayıtlarının büyük ölçüde eksik olduğunu gösteren Hale ve diğerleri (2017: 58-61) eksik içeriğin ne olduğuna ve boyutuna dair çıkarım yapmanın güç olduğunu ve bu nedenle web arşivlerinin yanlı ve doğruluğu kestirilemez bir veri alanı sunduğunu belirtmektedir.

kaydın bir unsuru olduğunun altını çizmektedir. Bu açıdan bakıldığında web arşivlerindeki gazeteler aracılığıyla yanlış veya eksik bilginin korunması aracın içerik toplama sıklığına bağlı biçimde rastlantısal olabilir. Bu durum herhangi bir haberin yanlış veya eksik olan ilk halinin arşivlenip düzeltme güncellemelerinin kayıt altına alınmaması veya düzeltilmiş haber içeriğinin arşivlenerek içeriğin ilk yayımlanan yanlış veya eksik formunun kayıt altına alınmaması biçiminde gerçekleşebilir. Basılı gazetecilikte ise habere dair düzeltmeler sonraki günlerde yayımlanarak kayıtlara girmektedir. Web arşivlerindeki gazeteler bu yönüyle arşivlerin içerik yakalama sıklığına bağlı biçimde önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır.

Web arşivlerindeki dijital doğumlu gazetelerin web tarihyazımı açısından nasıl değerlendirilebileceğini ele alan bu başlık altında öne çıkan iki tema bir yandan gazetenin web ortamındaki biçimsel dönüşümünü gösterirken diğer yandan geleneksel arşiv kayıtlarındaki gazetelerle web arşivlerindeki çevrim içi gazeteler arasındaki ayrışmayı açıklamaktadır. Brügger'in web tarihyazımı perspektifinden hareketle açıklanan bu iki tema web arşivlerindeki kaydın içerik ve biçim yönünden esas içeriğin aynısı olmama olasılığını ve aynı web içeriğinin ayrı web arşivlerinde farklı kayıtlar halinde yer alabilmesine vurgu yapmaktadır. Bu durum gazetecilik ve medya araştırmalarının web arşivlerini kaynak güvenilirliği bağlamında nasıl ele alması gerektiği sorununu ayrı bir inceleme konusu olarak ortaya koymaktadır.

Medya Arkeolojisi Perspektifinden Arşivler

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi medya çalışmalarında yeni araştırma alanlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ağırlıklı olarak yeni medya başlığı altında toplanan bu çalışmaların bir kısmı toplumsal konulara yeni medya bağlamında odaklanırken bir diğer kısmı medya özelliklerine bağlı olarak gelişen teknik ve yapısal konulara eğilmektedir (Huhtamo ve Parikka, 2011: 1). Medya biçimsel bir temanın hâkim olduğu bu çalışmada tanımlayıcı bir araçsal okumanın ötesine geçmek adına medya arkeolojisi çalışmalarının arşivi ele alma biçiminden teorik bağlamda yararlanılmaktadır. Ancak medya arkeolojisi çalışmalarının arşivi nasıl ele aldığına geçmeden önce medya arkeolojisinin ne olduğuna kısaca değinmek gerekmektedir.

Medya araştırmaları içerisinde ağırlık kazanmaya başlayan medya arkeolojisi çalışmaları farklı medya tarihsel koşulları ve araçları merkezine alarak mevcut medya kültürlerini ve formlarını anlamaları yollarını üreten tarihsel bir okuma biçimi olarak öne çıkmaktadır (Parikka, 2017). Böylece medya arkeolojisi, yeni medya çalışmalarının incelediği nesnelere eski medya kültürel biçimleri göz ardı ederek değerlendirme eğilimlerinin aksine tarihsel bir medyalar arası yaklaşım üretmektedir (Huhtamo ve Parikka, 2011: 1-3). Bu bağlamda medya arkeolojisi merkezli çalışmalar eski ve yeni medya arasındaki kültürel veya araçsal bağları ortaya çıkartarak geleceğe ilişkin çıkarımlar yapma fırsatı üretirken ele alınan meseleye ilişkin yeni bir izlek geliştirilmesine yardımcı ol-

maktadır.⁶ Bu çalışmada medya arkeolojisi çalışmaları kapsamında geliştirilen arşiv yaklaşımından yararlanılmasının iki önemli gerekçesi vardır. Bunlardan ilki ve en önemlisi medya arkeolojisi çalışmalarının arşivi ele alış biçimidir. Parikka'ya (2017: 29) göre medya arkeolojisi, çalışma sahası olarak konumlandığı arşivleri bir medya formu olarak kavrar ve arşivi dijital kültür, bellek ve medya çalışmalarının kesiştiği bir düzlemde araştırma nesnesi haline getirir. Bir başka ifadeyle medya arkeolojisi için arşiv, tarihsel ve epistemolojik bağlar kurarak kendisini gerçekleştirdiği maddi bir alandır. İkinci neden ise Ernst'in arşiv yaklaşımında görüleceği üzere arşivin aynı zamanda medya arkeolojisi için tarihsel bir araştırma nesnesi oluşudur. Böylece arşiv fiziki ve bürokratik sınırları belirli olan gelenekselleşmiş tarihsel bir bellek kurumu olarak değil (Parikka, 2017: 145-147), farklı teknik koşullara bağlı olarak değişen maddi alanlar olarak gözü önüne alınmaktadır.

Geleneksel medyadan dijital medyaya geçiş arşiv ve arşiv materyallerinin dönüşümü bağlamında önemli bir dönüm noktasıdır. Bellek araçlarının dönüşümü üzerine tarihsel bir yaklaşım geliştiren Ernst'e (2013: 122) göre Avrupa merkezli kültürel bakış için arşiv basılı materyal odaklı bir yapıyı ifade etmektedir. Bu yaklaşımı değişen medya koşulları üzerinden yeniden değerlendiren Ernst (2013: 122), basılı materyal odaklı arşivlerin içeriği tamamen "dondurma" düşüncesinin yeni medya ortamındaki enformasyonun sürekli akış hali ile uyumsuz olduğunu aktarmaktadır. Bu bakış, bellek ve medyanın yeni bir teknik düzlemde kurulan dinamik ilişkisini tarihsel bir karşılaştırmayla tartışmaya açarken medya arkeolojisinin ağırlıklı olarak odaklandığı müzik veya sinema gibi alanların dışarısındaki medya biçimleri üzerine düşünme olanakları yaratmaktadır. Önceki bölümde değinilmiş olduğu üzere web ortamı enformasyonun dinamik akışına dayanmaktadır. Bu sürecin parçası olan çevrim içi gazetelerin herhangi bir anının tüm unsurlarıyla dondurulması fikri, basılı gazetelerin aksine son sürüme ulaşmayan ve sürekli dönüşüm üzerinden anlam üreten bir yapının, Ernst'in ifade ettiği biçimiyle, geleneksel arşiv yaklaşımının nesne koruma odaklı bakışı ile ele alınmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda sabit bir arşiv düşüncesinin web ortamının temel nitelikleriyle örtüşme olanakları tartışmalı hale gelmektedir. Bu durum Parikka'nın değişen arşiv mantığını açıklamak için verdiği örnek üzerinden farklı bir biçimde okunabilir. Parikka (2017: 148-149), Londra'da Bilim Müzesi'nde yer alan, internet üzerindeki farklı kaynaklardan gelen birbirleriyle ilgisiz metinlerin sayısı iki

⁶ Huhtamo ve Parikka (2011: 2-3) arkeoloji ile medya arkeolojisinin birbirinden ayrılması gerektiğinin altını çizerek medya arkeolojisini üzerinde uzlaşmış kavramları olan akademik bir disiplin olarak tanımlamanın güç olduğunu belirtmekte ancak kendi ifade ettikleri biçimiyle alanın "göçebeliğinin" çalışmacılar için disiplinlerarası esneklik sağlayabileceğini düşünmektedir. Bu bağlamda çalışmada web ortamında yayımlanan çevrim içi haber içeriklerin arşivlenmesi ve korunması meselesinin bir yönü olarak arşiv, medya arkeolojisinin teorileştirdiği biçimde teknik ve tarihsel koşullarına odaklanılan bir medya olarak çerçevelenmekte olup medya arkeolojisi çalışmalarının pratik işlevselliğinden yararlanılmaktadır.

yüzü geçen ekranda gösterildiği ve bir bilgisayar tarafından seslendirildiği *The Listening Post* isimli sanat yerleştirmesini medya kültürü içerisinde dönüşen bellek ve arşivleri okumanın bir yolu olarak önermektedir. Bu çalışmanın arşiv gibi bir diğer bellek kurumu olan müze içerisinde yer alması hafızanın maddi unsurlarının dönüşümünü göstermesi adına önemlidir. Enformasyonun sürece dayalı ve sürekli akış halinde olduğu dijital kültürel ortamda bellek kurumları ve medya metinlerinin geleneksel ilişkileri farklı bir biçimde yeniden kurulmaktadır (Parikka, 2017). Sürekli güncellenen ve sayısız kaynağın kesişim noktası olan çevrim içi gazetelerin belirli bir anının dondurularak korunması düşüncesi bu medya biçiminin yapısal özelliklerini sınırlamak anlamına gelmektedir. Bu bağlamda çevrim içi gazetelerin arşiv sunumları web ortamının medya karakteristiğine uygun biçimde sürekli enformasyon akışını öne çıkarmalıdır. Farklı bir biçimde ifade etmek gerekirse çevrim içi gazeteleri metodolojik olarak basılı gazeteler gibi arşivleme düşüncesinin arşivin ve arşiv nesnesi olarak gazetenin tarihsel bir medya türü olarak dönüşümünü göz ardı ettiği ileri sürülebilir.

Çevrim içi gazetelerin arşivlenmesi meselesinin, içerisinde geliştiği medya koşullarından bağımsız biçimde, yalnızca arşivleme stratejileri üzerinden değerlendirilmesi konunun materyal yapısına bağlı olan yönünün göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Materyal yapısının dönüşümü çevrim içi gazetelerin web arşivleri içerisindeki koşullarını yeniden düzenlemektedir. Web ortamındaki haberlerin 1990'lı yıllardaki yapıları ile son yıllardaki yapıları arşiv unsuru olarak aynı medya biçimini ifade etmemektedir. Bu durum yakın dönemde gelişen haber türleri üzerinden değerlendirilebilir. Dijital gazetecilik uygulamalarında giderek daha fazla yararlanılan artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik ve 360 derece öyküleme gibi "deneysel medya formları" haber öyküsünü okuma/izleme gibi deneyim biçimlerinin ötesine taşıyarak içeriğin birinci kişi perspektifinden tüketimine imkân vermektedir (Pavlik, 2018: 46-49). Örneğin *The Guardian* gazetesinin 360 derece video ve sanal gerçeklik tasarımlarından oluşan haber öyküleri mobil cihazların entegre edildiği *Google Cardboard* gibi sanal gerçeklik ekipmanlarıyla birlikte gazetenin mobil uygulaması üzerinden deneyimlenmektedir (*The Guardian VR, ty.*). Gazetenin yayımladığı 360 derece video öykülerden olan "Arctic 360" (Panetta, vd. 2016) başlıklı haber insanın çevreye verdiği zararları Kuzey Kutbu'nda kaydedilen 360 derece video ile kullanıcılara aktarmaktadır. Kullanıcı, kaydedilen 360 derece video aracılığıyla Kuzey Kutbu'nun farklı noktalarını hareket halindeki bir helikopter ve yolculuğunu sürdüren bir gemi içerisinden, kendi yönlendirmesine dayalı biçimde, olası tüm görüş açılarıyla deneyimlemektedir. İçeriğe arka planda devam eden seslendirme eşlik etmektedir. *The Guardian*'ın (2016) "6x9 A Virtual Experience of Solitary Confinement" başlıklı sanal gerçeklik haber öyküsü ise haber tasarımı açısından farklı bir içerik türü sunmaktadır. Dar bir hücrenin üç boyutlu olarak tasarlandığı ve 360 derece video özellikleriyle kullanıcıya sunulduğu içerik, gerçek ortam sesleri ve daha önce bu alanda yaşamış insanların ifadeleriyle desteklenen bir çalışma olarak ifade edilebilir. Giyilebilir teknolojiler aracılığıyla erişim sağlanan haber tasarımlarının gelişimi ve bu teknolojilere

bağlı olarak üretilen haberlerin günlük haber yayıncılığında yaygınlık kazanması haber deneyimini hem kullanıcı hem gazeteci açısından dönüştürmektedir. Temel multimedya gazeteciliği aşan yeni türler olarak kendisini gösteren bu örnekler arşiv materyallerinin medya biçimsel dönüşümünü gazetecilik üzerinden okumak için işlevseldir. İçeriğin akış biçimi, materyal yapısı ve materyali yeniden erişilebilir kılmamanın teknik koşulu nedeniyle sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik ve 360 derece haber öykülerinin arşivlenmesi sıradan web içeriklerine göre daha güçtür. Üstelik farklı kişisel kullanım biçimlerine dayanan ve alternatif deneyimler üreten haber öyküsünün bütünüyle yeniden tecrübe edilebilmesi erişim sürecinde gerekli olan yardımcı uygulama ve donanımlara tekrar ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır. Bu anlamda çevrim içi gazeteler yeni teknoloji ve haber öyküleme biçimlerinin gelişimi nedeniyle hem arşiv biçimsel olarak hem de medya tarihsel açıdan yeniden değerlendirilmesi gereken medya türleridir.

Medya arkeolojisi eski medya ile yeni medya arasında örtük biçimde bulunan düşünsel izleri, Zielinski'nin "döngüsel" düşünme biçimiyle, yani zorunlu ilerleme fikrini ters yüz ederek sürmektedir (Parikka, 2017: 25-26). Medya kültürel koşullar ve medya kültürlerinin gerçekleşme alanı olan araçlar kesintisiz ve doğrusal bir gelişim yerine birbirine dolaylı biçimde bağlanan süreksizlikler üzerinden açıklanmaktadır. Medya arkeolojik yaklaşımın herhangi bir medya biçimini araçsal sınırlılıkları veya kullanım yaygınlığı gibi kıstasları aşacak biçimde, kendisinden önceki ve sonraki medya kültürleri ile bağlar üretmiş veya üretebilecek yapılar olarak görmesi web arşivleri üzerine farklı bir bakış ortaya konmasına yardımcı olabilir. Bu bağlamda web arşivlerindeki medya biçimleri ve bu çalışmada incelenmiş olan web arşivlerindeki gazeteler sınırlı medya materyalleri olduğu kadar aynı zamanda dönüşen medya ortamının kendine özgü medya biçimleri olarak değerlendirilebilir. Bu noktada medya türünün yarattığı özgünlük araçsal sınırlılıklardan ayrılmaktadır. Medya arkeolojik bir bakışla erken dönem televizyon yayıncılığı bu anlamda önemli bir örnek olarak ele alınabilir. İlk televizyon yayınlarının günün belirli bir anında, siyah-beyaz ve görüntü kalitesi farklı faktörlere göre değişen yayınları kendine özgü teknik özellikleri olan bir medya biçimi sunmaktadır. Bu yayıncılık biçimi değişen teknolojiler ile birlikte biçimsel eksiklerine vurgu yapılan bir medya haline gelmiştir. Bu bağlamda dönüşen dijital kültürün parçası olan yeni arşivlerin biçimselliği üzerine düşünmek, sürekli gelişim fikrine bağlı olarak web arşivlerinin eksik yönlerine odaklanan çalışmaların göz ardı ettiği bir noktadan konuya katkı sağlayarak web arşiv materyallerinin alternatif bir medya biçimi olarak incelenmesine yardımcı olacaktır. Web arşivlerindeki çevrim içi gazeteleri alternatif bir medya okuması ile değerlendiren bu başlık altında medya arkeolojisinin arşiv yaklaşımının farklı medya çalışmaları üzerindeki işlevselliği görülmüştür. Bu bağlamda web arşivlerindeki gazetelerin teknik sınırlılıklar ekseninde değerlendirilebileceği gibi kültür, medya ve bellek ilişkisinin dönüşen araçsal yapılarına odaklanan bir teorik yaklaşım ekseninde ele alınabileceğini söylemek mümkündür.

Sonuç

Gazeteler yaygın olarak dijital yayıncılığa geçerken web ortamında yayımlanan içeriklerin nasıl bütünlüklü biçimde arşivleneceği önemli bir sorun haline gelmiştir. Gazetecilik araştırmaları kapsamında konuya ilişkin yapılan ilk çalışmalar da ağırlıklı olarak konunun bu yönüne odaklanmaktadır. Bu nedenle bu çalışma ilk olarak dijital doğumlu gazetelerin arşivlenmesi ve erişime açılması konusuna ilişkin güncel bir literatür çalışması ortaya koyarak alandaki gelişmeleri çerçevelemeyi amaçlamıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde web arşivlerindeki gazetelerin bir medya biçimi ve araştırma nesnesi olarak ne ifade ettiği sorusuna web tarihyazımı yaklaşımının web arşiv nesnelere üzerine ortaya koyduğu yaklaşım üzerinden yanıt aranmıştır. Medya arkeolojisinin tarihsel bir kurum olarak arşivin dönüşümünü medya kültürü ve bellek ilişkisi üzerinden ele alan yaklaşımdan ise web arşivlerindeki gazetelerin medya-teorik olarak nasıl değerlendirilebileceğini anlamak adına yararlanılmıştır. Bu bağlamda web arşivleri ve web arşivleri içerisindeki gazete formlarına ilişkin iki farklı alan üzerinden alternatif bir medya okuması yapılması hedeflenmiş olup çalışmanın sonuçları üç maddede özetlenebilir. Çalışmanın ilk kesitinde yapılan literatür çalışması üzerinden genel bir değerlendirme yapıldığında web ortamının ve dijital materyalin yapısal özelliklerinin çevrim içi gazetelerin arşivlenmesini güçleştiren en önemli faktör olduğu görülmektedir. Ayrıca konu hakkında çalışmalar yürüten kurumların web içeriklerini arşivleme faaliyetleri içerisinde öne çıkan ve ortak kabul görmüş olan modellerden bahsetmenin güç olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmanın ulaştığı ikinci sonuç web arşivlerindeki gazeteler üzerine yapılacak olan çalışmaların, bu kaynaklardan yararlanırken alanın yapısal özelliklerine derinlemesine hâkim olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Medya ve gazetecilik araştırmalarının web arşivlerini giderek daha fazla kaynak olarak kullanmak durumunda kalacakları göz önüne alındığında web arşivlerinin ve web arşivlerindeki gazetelerin yapısal özelliklerinin tanınması yapılacak çalışmaların güvenilirliği adına önem taşımaktadır. Web tarihçiliği araştırmacılarının ortaya koyduğu üzere, teknik sınırlılıklar, yöntemsel ayrımlar ve materyalin esas biçimiyle eşleşme oranının göreceliği web arşivlerindeki gazetelerin klasik arşivlerdeki basılı gazeteler gibi çalışılmayacağını göstermektedir. Web ortamındaki gazeteler üzerine araştırma yapan bir araştırmacı aynı çalışmayı gazetenin web arşivlerindeki sürümü üzerinden gerçekleştirdiğinde farklı verilere ve dolayısıyla farklı sonuçlara ulaşabilir. Bu nedenle web arşivlerindeki gazetelerin yapısal özellikleri üzerine daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.

Son olarak, medya arkeolojisi çalışmalarının arşivleri tarihsel ve teknik koşullarına odaklanarak ele alan yaklaşımı üzerinden web arşivlerindeki gazetelere ilişkin yapılan teorik değerlendirmenin, konuyu basılı medya kültürü merkezli okuyan ve mevcut koşulları yalnızca çözülmesi gereken sorun alanları olarak ele alan yaklaşımlara bir alternatif sunabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Çevrim içi gazetelerin arşivlenmesi konusunun ana hatlarını ortaya koymak için gerçekleştirilmiş olan literatür çalışmasının ve iki farklı alan üzerinden meseleyi değerlendiren teorik okumanın konuyu gazetecilik üzerinden inceleyecek olan sonraki çalışmalara katkı sunması hedeflenmektedir. Konunun artan önemi göz önüne alındığında yapılacak olan çalışmaların artış göstermesinin değerli olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adar, E., Dontcheva, M., Fogarty, J. ve Weld, D. S. (2008). Zoetrope: Interacting with the ephemeral web. *UIST'08, ACM Symposium on User Interface Software and Technology*, 19-22 Ekim 2008, Monterey, 239-248. doi:10.1145/1449715.1449756.
- Aldemir, A. ve Oğuz, E. S. (2006). Sayısal (dijital) kültürün korunması: Web arşivleme. *Türk Kütüphaneciliği*, 20(3), 283-312.
- Alverson, J., Leetaru, K., McCargar, V., Ondracek, K., Simon, J. ve Reilly, B. (Nisan 2011). *Preserving news in the digital environment: Mapping the newspaper industry in transition*, Center for Research Libraries. https://www.digitalpreservation.gov/documents/CRL_digiNews_report_110502.pdf. 22 Nisan 2021.
- Arvidson, A. ve Grenholm, O. (2011). Harvesting of online newspapers at the national library of Sweden. H. Walravens (ed.), *Newspaper: Legal deposit and research in the digital era* (3-4). Berlin/New York: De Gruyter Saur.
- Boss, K. ve Broussard, M. (2017). Challenges of archiving and preserving born digital news applications. *International Federation of Library Associations and Institutions*, 43(2), 150-157. doi:10.1177/0340035216686355.
- Broussard, M. ve Boss, K. (2018). Saving data journalism. *Digital Journalism*, 6(9), 1206-1221. doi:10.1080/21670811.2018.1505437.
- Brügger, N. (2009). Website history and the website as an object of study. *New Media & Society*, 11(1&2), 115-132. doi:10.1177/1461444808099574.
- (2012). When the present web is later the past: Web historiography, digital history, and internet studies. *Historical Social Research*, 37(4), (142), 102-117.
- (2013). Web historiography and internet studies: Challenges and perspectives. *New Media & Society*, 15(5), 752-764. doi:10.1177/1461444812462852.
- Bulck, H. V. D. ve Moe, H. (2016). Why media researchers don't care about teletext, H. Moe ve H. V. D. Bulck (ed.), *Teletext in Europe from the analog to the digital era*. (15-29). Göteborg: Nordicom.
- Byrne, H. (2020). Reviewing football history through the UK web archive. *Soccer&Society*, 21(4), 461-474. doi:10.1080/14660970.2020.1751474.
- Carner, D., McCain, E. ve Zarndt, F. (2014). *Missing links: The digital news preservation discontinuity*. The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), World Library and Information Congress 2014. (1-32). https://www.ifla.org/files/assets/newspapers/Geneva_2014/s6-carner-en.pdf. 21 Mart

2021.

Costea, M.D. (2018). Report on the scholarly use of web archives. *Netlab*. http://netlab.dk/wp-content/uploads/2018/02/Costea_Report_on_the_Scholarly_Use_of_Web_Archives.pdf. 29 Mart 2021.

Deuze, M. (1999). Journalism and the web an analysis of skills and standards in an online environment. *Gazette*, 61(5), 373-390.

Dowling, S. (2 Nisan 2019). Why there's so little left of the early internet. *BBC*. <https://www.bbc.com/future/article/20190401-why-theres-so-little-left-of-the-early-internet>. 23 Mart 2021.

Ernst, W. (2013). *Digital memory and the archive*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.

Farrell, S. (ed.) (2010). *A guide to web preservation*. UKOLN/ULCC, JISC.

Gatenby, P. (2010). *Collecting online newspapers: The national library of Australia experience with archiving the Sydney Morning Herald (smh.com.au)*. The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), World Library and Information Congress: 76th IFLA General Conference and Assembly, 10-15 Ağustos, Gothenburg, Sweden. (1-6). <https://www.ifla.org/past-wlic/2010/102-gatenby-en.pdf>. 12 Kasım 2020.

Hale, S. A., Blank, G. ve Alexander, V. D. (2017). Live versus archive: Comparing a web archive to a population of web pages. N. Brügger ve R. Schroeder (ed.), *The Web as History* (45-61). London: UCL Press.

Hansen, K. A. ve Paul, N. (2015). Newspaper archives reveal major gaps in digital age. *Newspaper Research Journal*, 36(3), 290-298. doi:10.1177/0739532915600745.

Harvey, R. (2011). *Preserving digital materials*. Berlin/Boston: De Gruyter Saur.

Huhtamo, E. ve Parikka, J. (2011). *Media archeology, approaches applications and implications*. Berkeley: University of California Press.

Kiisa, K. (2015). *From historical newspaper to e-newspaper. Challenge for libraries*. The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), World Library and Information Congress 2015, Cape Town, South Africa. (1-10). <http://library.ifla.org/1266/>. 22 Eylül 2020.

Kuny, T. (1997). *A digital dark ages? Challenges in the preservation of electronic information*. 63RD IFLA Council and General Conference. <https://archive.ifla.org/IV/ifla63/63kuny1.pdf>. 5 Mart 2021.

LaFrance, A. (14 Kasım 2015). Raiders of the lost web. *The Atlantic*. <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2015/10/raiders-of-the-lost-web/409210/>. 26 Ocak 2021.

Moore, J. E. ve Bonnet, J. L. (2015). Survey finds differences on preserving born-digital news. *Newspaper Research Journal*, 36 (3), 348-362. doi:10.1177/0739532915600748.

- National Library of Australia (2003). Guidelines for the preservation of digital heritage. *Information Society Division United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000130071>. 23 Mart 2021.
- Nielsen, J. (2016). Using web archives in research-An introduction. *Netlab*. https://www.netlab.dk/wp-content/uploads/2016/10/Nielsen_Using_Web_Archives_in_Research.pdf 12 Mart 2021.
- Panetta, F., Jackson, N. ve Jones, A. (22 Aralık 2016). Arctic 360: Take a tour without doing damage. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/environment/ng-interactive/2016/dec/22/arctic-360-take-a-tour-without-doing-damage>. 7 Haziran 2021.
- Parikka, J. (2017). *Medya arkeolojisi nedir?* (E. Kılıç, çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Pavlik, J. V. (2018). Experiential media and transforming storytelling: A theoretical analysis. *Journal of Creative Industries and Cultural Studies, JOCIS*, 3, 46-67.
- Pennock, M. (2013). Web-archiving. DPC technology watch report. *Digital Preservation Coalition*. doi: <http://dx.doi.org/10.7207/twr13-01>.
- Ringel, S. ve Woodall, A. (2019). *A public record at risk: The dire state of news archiving in the digital age*. Tow Center for Digital Journalism. https://www.cjr.org/tow_center_reports/the-dire-state-of-news-archiving-in-the-digital-age.php. 6 Eylül 2020.
- Rogers, R. (2017). Doing web history with the internet archive: Screencast documentaries. *Internet Histories*, 1(1-2), 160-172. doi:10.1080/24701475.2017.1307542.
- Ruest, N., Fritz, S., Deschamps, R., Lin, J. ve Milligan, I. (2021). From archive to analysis: Accessing web archives at scale through a cloud-based interface. *International Journal of Digital Humanities*. doi:10.1007/s42803-020-00029-6.
- Russell, K., Weinberger, E. ve Stone, A. (1999). Preserving digital scholarship: The future is now. *Learning Publishing*, 12 (4), 271-280. doi:10.1087/09531519950145670.
- Schneider, S. M. ve Foot, K. A. (2004). The Web as an object of study. *New Media & Society*, 6(1), 114-122. doi:10.1177/1461444804039912.
- Schneider, S. M., Foot, K. A. ve Wouters, P. (2009). Web archiving as e-research. N. W. Jankowski (ed.), *E-Research transformation in scholarly practice*. (205-221). New York: Routledge.
- The Guardian* (2016). 6x9 A virtual experience of solitary confinement. <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2016/apr/27/6x9-a-virtual-experience-of-solitary-confinement>. 1 Haziran 2021.
- (tarih yok). *The Guardian VR*. <https://www.theguardian.com/technology/ng-interactive/2016/nov/10/virtual-reality-by-the-guardian>. 7 Haziran 2021.

- Thomas, A., Meyer, E. T., Dougherty, M., van den Heuvel, C., Madsen, C. ve Wyatt, S. (2010). *Researcher engagement with web archives challenges and opportunities for investment*. London: JISC.
- Thomson, S. D. (2016). Preserving social media. DPC technology watch report. *Digital Preservation Coalition*. doi: <http://dx.doi.org/10.7207/twr16-01>.
- Tonta, Y. (2020). Dijital kültürel kaydın korunması. *Türk Kütüphaneciliği*, 34(2), 229-248.
- UK Web Archive (tarih yok-a). About us. <https://www.webarchive.org.uk/en/ukwa/about>. 7 Haziran 2021.
- (tarih yok-b). Frequently asked questions. <https://www.webarchive.org.uk/en/ukwa/info/faq>. 3 Nisan 2021.
- (tarih yok-c). News sites. <https://www.webarchive.org.uk/en/ukwa/collection/138>. 7 Nisan 2021.
- (tarih yok-d). Technical information. <https://www.webarchive.org.uk/en/ukwa/info/technical>. 7 Haziran 2021.
- Villanueva, E. ve Faase, J. (2016). Born digital news collections: New formats, new approaches. *The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), World Library and Information Congress 2016*, Columbus, Ohio. <http://library.ifla.org/1521/1/090-villanueva-en.pdf>. 19 Mart 2021.
- Vlassenroot, E., Chambers, S., Di Pretoro, E., Geeraert, F., Haesendonck, G., Michel, A. ve Mechant, P. (2019). Web archives as a data resource for digital scholars. *International Journal of Digital Humanities*, 1, 85-111. doi:10.1007/s42803-019-00007-7.
- Yalçinkaya, B. (2020). Geleceğin arşivlerinin inşası: Sosyal medyanın arşivlenmesi hakkında bir değerlendirme. *Bilgi Yönetimi Dergisi*, 3(1), 25-38. doi:10.33721/by.728914.
- Weber, M. S. ve Napoli, P. M. (2018). Journalism history, web archives, and new methods for understanding the evolution of digital journalism. *Digital Journalism*, 6 (9), 1186-1205. doi:10.1080/21670811.2018.1510293.
- Winters, J. (2017). Coda: Web archives for humanities research - some reflections. N. Brügger ve R. Schroeder (ed.), *The Web as History* (238-249). London: UCL Press.

Etik Kurul Onayı: Etik kurul onayına ihtiyaç bulunmamaktadır.

Çıkar çatışması: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal destek: Finansal destek bulunmamaktadır.

Ethics committee approval: There is no need for ethics committee approval.

Conflict of interest: There are no conflicts of interest to declare.

Financial support: No funding was received for this study.